

Polacy i Żydzi – kłopotliwe sąsiedztwo?

Opracowała:
Joanna Szczygłowska
starszy nauczyciel języka polskiego
Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego

CZAS TRWANIA: 3 godziny lekcyjne

Lekcja jest propozycją rozszerzenia tematu antysemityzmu i asymilacji w trakcie omawiania noweli M. Konopnickiej „Mendel Gdański”. Po omówieniu lektury i wyjaśnieniu problematyki utworu na zakończenie lekcji stawiam uczniom pytanie, czy sytuacja Mendla jest aktualna we współczesnym świecie. Następnie zapowiadam, że najbliższe 3 lekcje zostaną poświęcone obejrzeniu i analizie filmu Agnieszki Cywińskiej „Cud purymowy”, który w 2000 r. wyróżniono nagrodą krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni oraz nagrodzono Nagrodą Specjalną Parlamentu Europejskiego i Nagrodą im. Willego Brandta w Berlinie.

CEL LEKCJI: ukazanie poprzez analizę treści filmu złożoności stosunków polsko-żydowskich oraz omówienie motywacji postępowania ludzi; porównanie treści filmu i noweli.

KSZTAŁTOWANE UMIEJĘTNOŚCI (NA PODSTAWIE PODSTAWY PROGRAMOWEJ):

1.3. Kalba atsižvelgiant į tikslą, adresatą ir bendravimo situaciją: sąmoningai pasirinka tinkamą leksiką, įvairiais sintaksines konstrukcijas, kalba taisyklingai (Wypowiada się uwzględniając cel, adresata oraz kontekst sytuacyjny wypowiedzi: świadomie stosuje właściwą leksykę, różne konstrukcje syntaktyczne, przestrzega poprawności językowej).

2.1.10. Aptaria perkeltinę įvairių kūrinio elementų prasmę (pvz., pavadinimas, kūrinio veiksmo vieta, peizažas), argumentuotai aptaria personažų evoliuciją (Omawia przenośne znaczenie różnych elementów utworu (np. tytułu, czasu i miejsca akcji, pejzażu), uzasadnia dynamikę postaci).

2.1.11. Apibūdina, paaiškina ir apibendrina savo įspūdžius, argumentuotai aptaria kūrinio veikėjų idealus (Charakteryzuje, wyjaśnia i uogólnia swoje refleksje, uzasadniając omawia ideały (poglądy) bohaterów utworu).

2.1.12. Nurodo autoriaus, dailininko, režisieriaus vaidmenį (Ukazuje rolę aktora, artysty, reżysera).

FORMY PRACY: praca indywidualna, praca w grupach, praca zbiorowa.

METODY PRACY: dyskusja ukierunkowana, mapa mentalna, kula śniegowa, praca z tekstem literackim, praca z dziełem filmowym, prowadzenie zeszytu myślącego ucznia.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- film *Cud purymowy* (reż. Izabella Cywińska, 2000);
- nowela M. Konopnickiej *Mendel Gdański*;
- karty pracy nr 1-3;
- załączniki nr 1-4.

SŁOWA KLUCZOWE: antysemityzm, asymilacja, purym.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Projekcja filmu, podczas której uczniowie uzupełniają kartę pracy (Karta pracy nr 1), która pomoże przygotować się do dyskusji.
2. Na początku lekcji pytania o pierwsze subiektywne wrażenia uczniów:
  - Czy film był według nich interesujący?
  - Jakie emocje wzbudził?
  - Które sceny najbardziej wzruszyły, a które rozśmieszyły?
  - Jak można by zwięźle odpowiedzieć komuś, kto nie oglądał filmu, o czym on jest?
  - Jakie antysemickie poglądy zostały przedstawione w filmie?
  - Czy i co ich zaskoczyło?
3. Wyjaśnienie uczniom tytułu filmu (Załącznik nr 1).
4. Wspólne określenie czasu i miejsca, w którym rozgrywa się fabuła filmu. Po wysłuchaniu odpowiedzi uczniów nauczyciel wyjaśnia, że miejsce akcji filmu zostało wybrane przez twórców filmu nieprzypadkowo. Łódź – to miasto, które na początku XX wieku wyrosło z małej wsi w jedno z największych miast Polski dzięki inwestycjom Żydów, którzy budowali tu swoje fabryki. Do fabryk zatrudniali zubożałych chłopów polskich z okolicznych wsi. Polacy pracowali i mieszkali w trudnych warunkach, a Żydzi mieszkali w pozłacanych pałacach. Taka sytuacja budziła nienawiść Polaków do Żydów. Te wydarzenia opisał w swojej powieści „Ziemia Obiecana” Wł. St. Reymont.

5. Wspólne przyjrzenie się bohaterom filmu. Klasa zostaje podzielona na 4 grupy. Każda grupa otrzymuje za zadanie scharakteryzowanie jednego z bohaterów filmu (Karta pracy nr 2). Nauczyciel zapowiada pracę metodą kuli śnieżnej, rozdaje karty pracy i podaje pytania pomocnicze:
- Jaka sytuacja materialna panuje w rodzinie głównego bohatera?
  - W jaki sposób są spostrzegani Żydzi w rodzinie Kochanowskich?
  - Dlaczego Jadwiga Kochanowska nie przyznawała się do żydowskiego pochodzenia?
  - Czym się zajmuje Holzman?
  - Jaki jest stosunek Holzmana do sąsiadów?

Uczniowie najpierw wypełniają karty pracy indywidualnie, następnie uzupełniają w parach, potem w czwórkach, a ostatecznie podsumowują w grupach. Grupy prezentują charakterystyki na forum klasy. Wszyscy sporządzają notatki.

6. Określenie stosunku do Żydów poszczególnych członków rodziny Kochanowskich przed wiadomością o spadku i po tym wydarzeniu. Nauczyciel podaje zadanie (Karta pracy nr 3), które każda grupa wykonuje najpierw w parach, a potem wspólnie. Po upływie przeznaczonego na pracę czasu, grupy prezentują swoje obserwacje na forum klasy i uzupełniają kartę na podstawie wypowiedzi kolegów z innych grup.
7. Dyskusja – nauczyciel inicjuje dyskusję pytaniem: Jakie są źródła problemów w relacjach Polacy – Żydzi? W trakcie dyskusji prowadzi rozmowę w kierunku tematu poruszanego podczas lekcji poświęconej noweli M. Konopnickiej „Mendel Gdański”.
8. Kolejnym etapem lekcji jest nawiązanie tematyki filmu do problematyki noweli „Mendel Gdański”. Wypełniając kartę pracy (Karta pracy nr 4), uczniowie porównują sytuację głównego bohatera noweli z sytuacją Holzmana, sąsiada Kochanowskich, z filmu „Cud purymowy”. Każda grupa przedstawia przed klasą swoje spostrzeżenia. Omawiając wyniki pracy, uczniowie powinni odpowiedzieć na pytania:
- Co łączy ten film z nowelą?
  - Czy sytuacja Mendla jest aktualna we współczesnym świecie?
9. Kolejnym zadaniem jest napisanie odezwy do rówieśników (ok. 50 słów) o przeciwstawianiu się antysemityzmowi. Grupy przedstawiają swoje prace przed klasą.

10. Podsumowanie zajęć. Sformułowanie wniosków. Nauczyciel podsumowuje lekcję, przypominając jej główne punkty i najważniejsze ustalenia i odwołując się do jej celów. Dobrym sposobem ewaluacji zajęć jest metoda zdań podsumowujących. Nauczyciel prosi uczniów o dokończenie zdań zaczynających się od zwrotów: „Dzisiaj dowiedziałem się...”, „Zaskoczyło mnie, że...”, „Zacząłem zastanawiać się nad...”, „Podobało mi się ... .” Wnioski uczniowie zapisują w postaci notatki w zeszycie myślącego ucznia.

11. Młodzież może zastanowić się, czego nauczyli ich ten film, do jakich refleksji ich skłonił. Nauczyciel stymuluje aktywność uczniów, zadając pytanie: „Które sceny wydają się ważne dla przesłania filmu?” (np. scena zamykająca film) i pomagając wyjaśnić ich symboliczne znaczenie. Warto również omówić grę aktorów w filmie, przyjrzeć się kompozycji dzieła.

PRACA DOMOWA

Uczniowie mają przeczytać w domu artykuł „Sąd karze kiboli. Finansowo i pokazem filmu „Cud purymowy” (załącznik nr 2), a następnie pisemnie (min. 70 słów) uzasadnić, czy sąd ma słuszność, że obejrzenie filmu „Cud purymowy” może zapobiec ponownemu popełnieniu przez oskarżonych podobnego przestępstwa.

EWALUACJA PRACY UCZNIÓW

Podstawową formą pracy na lekcjach jest praca w grupach. Uczniowie przedstawiają prezentacje na forum klasy. Każda grupa otrzymuje formularz (Załącznik nr 3), w którym wpisuje punkty oceniające pracę innych grup. Uzyskane punkty nauczyciel zamienia na oceny.

WYKORZYSTANE STRONY INTERNETOWE:

www.wikipedia.org

www.filmweb.pl

www.wyborcza.pl

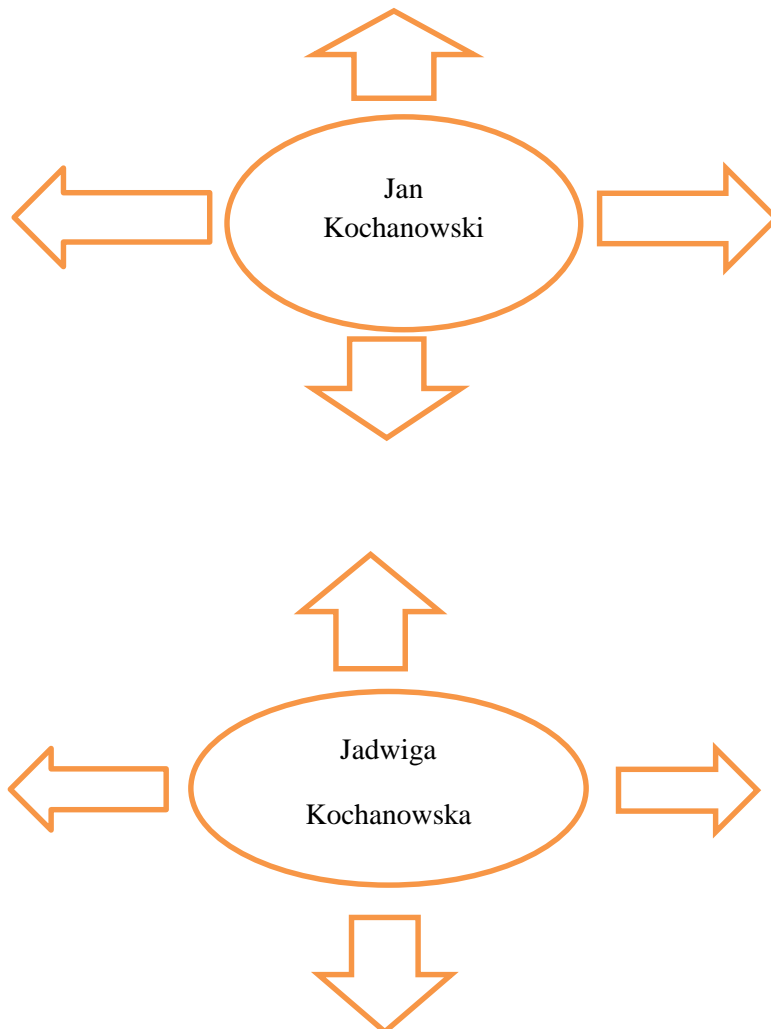
KARTY PRACY UCZNIĄ

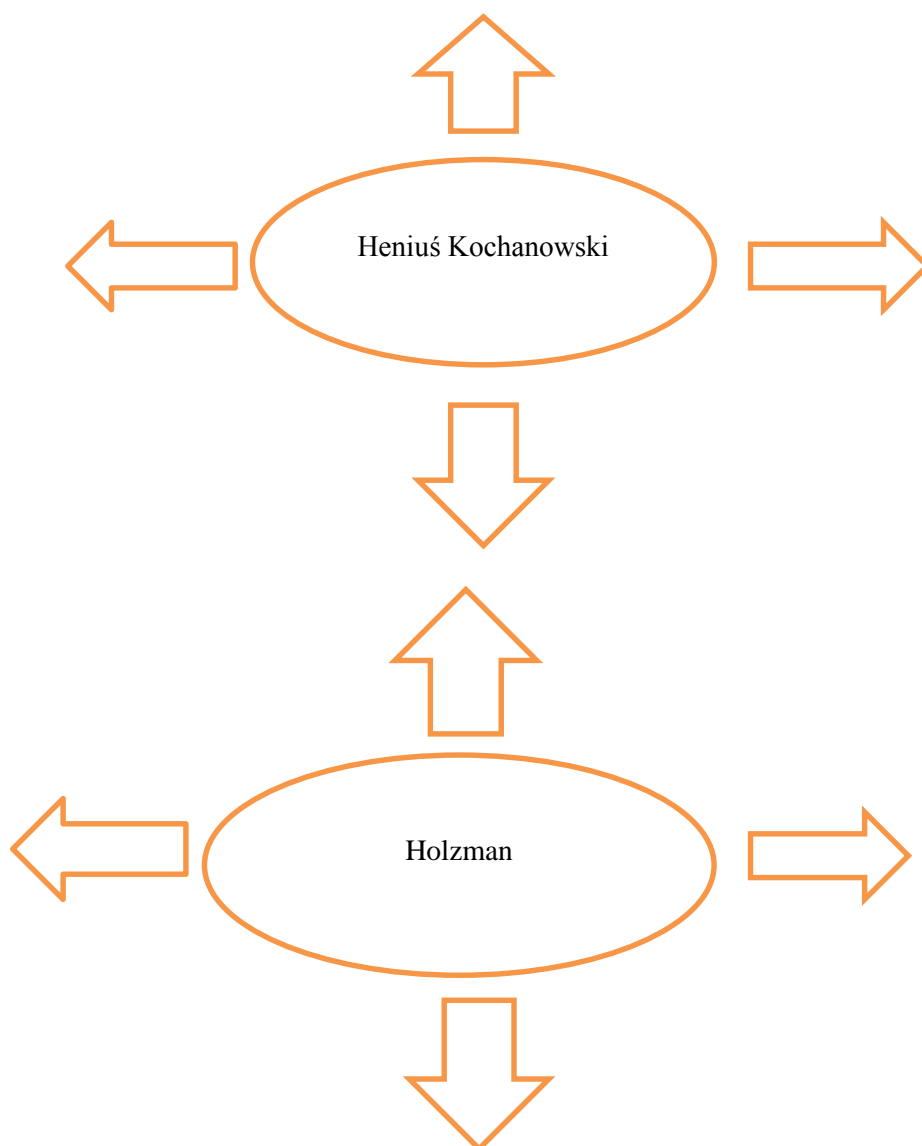
KARTA PRACY NR 1

- Gdzie i kiedy rozgrywa się akcja filmu?
- Kto jest pierwszoplanowym bohaterem?
- Kim są bohaterzy drugoplanowi?
- Co oznacza słowo „Żyd” dla rodziny Kochanowskich?
- Jakie znaczenie ma dla głównego bohatera wyznanie prawdy o swym pochodzeniu dla rodziny?

KARTA PRACY NR 2.

Za pomocą mapy mentalnej scharakteryzuj bohaterów filmu.

KARTA PRACY NR 3

Napisz, jaki był stosunek do Żydów poszczególnych członków rodziny Kochanowskich przed wiadomością o spadku i po niej.

JAN KOCHANOWSKI

Stosunek do Żydów przed wiadomością o spadku	Stosunek do Żydów po wiadomości o spadku
--	--

Praca w parach: 1. 2. 3. 4.	Praca w parach: 1. 2. 3. 4.
Wspólne ustalenia grupy.	Wspólne ustalenia grupy.

JADWIGA KOCHANOWSKA

Stosunek do Żydów przed wiadomością o spadku	Stosunek do Żydów po wiadomości o spadku
Praca w parach: 1. 2. 3. 4.	Praca w parach: 1. 2. 3. 4.

Wspólne ustalenia grupy.	Wspólne ustalenia grupy.
--------------------------	--------------------------

HENIUSZ KOCHANOWSKI

Stosunek do Żydów przed wiadomością o spadku	Stosunek do Żydów po wiadomości o spadku
Praca w parach: 1. 2. 3. 4.	Praca w parach: 1. 2. 3. 4.
Wspólne ustalenia grupy.	Wspólne ustalenia grupy

--	--

KARTA PRACY NR 4

Uzupełnij tabelę, opierając się na przeczytanej noweli M. Konopnickiej „Mendel Gdański” i obejrzanym filmie Izabelli Cywińskiej „Cud purymowy”.

	Mendel	Holzman
Gdzie mieszka?		
Czym się zajmuje?		
Czy ma rodzinę?		
Jakie są jego stosunki z sąsiadami?		
W jaki sposób jest traktowany przez sąsiadów?		

Edukacja filmowa na lekcjach języka polskiego

Co wpłynęło na zmianę zachowania niektórych sąsiadów wobec....?		
Jakich argumentów używają antysemita w stosunku do....?		

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

PURIM

Purim – w żydowskim kalendarzu religijnym święto nie najważniejsze, ale zdecydowanie najbardziej radosne. To święto obchodzi się na miesiąc przed Paschą, w czternastym dniu miesiąca Adar. Upamiętnia ono opisane w biblijnej Księdze Estery ocalenie Żydów perskich przed zamierzoną eksterminacją ze strony Hamana podczas rządów króla Ahaswerusa. Datę egzekucji wybrał Haman za pomocą losowania – stąd nazwa święta: „purim” po hebrajsku znaczy „losy”. Rytuał nakazuje czytanie rano i wieczorem Księgi Estery. Przyjął się zwyczaj, aby za każdym razem, gdy wymawiane jest imię Hamana, zagłuszać je tupaniem, okrzykami, uderzeniami w kołatki. Przyjął się również zwyczaj posyłania w wigilię tego święta anonimowych prezentów przyjaciółom i ubogim. Dzieci otrzymują podarunki, nie wolno odmówić biedakowi jałmużny. Panuje wesoły nastrój, bo święto to ma charakter karnawału, ludzie się przebierają, bawią się, tańczą. W południe zaczynają się zabawy połączone z przebieraniem i maskaradą. Po południu zaczyna się posiłek przeciągający się do późnej nocy, podczas którego można, a nawet trzeba się upić. Jedną z popularnych potraw są trójkątne lub kwadratowe ciastka nadziewane orzechami, zwane uszami lub kieszeniami Hamana. W czasie Purim świętuje się uwolnienie ludu Izraela od nieprzyjaciół oraz dziękuje za cud ocalenia.

Załącznik nr 2

Mariusz Jałoszewski

Sąd karze kiboli. Finansowo i pokazem filmu „Cud purymowy”

Za antyżydowskie hasła na meczu ligowym sąd skazał 17 kiboli na prace społeczne, wpłaty na Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich oraz obejrzenie filmu Izabelli Cywińskiej "Cud purymowy". Taki niecodzienny i zaskakujący wyrok wydał właśnie sędzia Wojciech Łączewski z Sądu Rejonowego dla Warszawy-Śródmieścia. Sędzia ocenił zachowanie kibiców na meczu Legii Warszawa i Widzewa Łódź na stadionie Pepsi Arena w stolicy w kwietniu 2011 r. Kibice Legii krzyczeli wtedy wiele razy: „Hamas, Hamas – Juden auf den Gas”.

Prokuratura zidentyfikowała 17 osób, które wykrzykiwały antysemickie hasło. Po blisko rocznym śledztwie oskarżyła je o publiczne nawoływanie do nienawiści na tle różnic

narodowościowych i wyznaniowych (art. 256 par. 1 kodeksu karnego). Początkowo sąd umorzył jednak sprawę, uznając, że skandowania kibolskiego hasła nie można zakwalifikować jako mowy nienawiści, za co grożą nawet dwa lata więzienia. Prokuratura nie zgodziła się z umorzeniem. Na jej wniosek sąd okręgowy nakazał przeprowadzić proces. I sprawa trafiła do sędziego Wojciecha Łączewskiego. Ten orzekł, że „Hamas, Hamas – Juden auf den Gas” jest nawoływaniem do nienawiści na tle różnic narodowościowych i wyznaniowych. Nie skazał jednak kibiców na więzienie. Wymierzył im po dziewięć miesięcy prac społecznych, po 30 godzin w miesiącu. Część skazanych ma też wpłacać pieniądze na Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich – automatycznie będzie im potrącać 20 procent wynagrodzenia.

Najbardziej interesujące jest nakazanie kibicom obejrzenia filmu "Cud purymowy" w reżyserii Izabelli Cywińskiej z 2000 r. Cywińska pokazała historię łódzkiego robotnika Jana Kochanowskiego, który mieszkał w skromnym mieszkaniu z żoną i synem kibicem. (...). Czy sąd wierzy, że w ten sposób przemieni tych 17 kibiców, 20-30-letnich mężczyzn? Chyba tak. Sędzia przekonuje, że obejrzenie filmu „zapobiegnie popełnieniu przez oskarżonych ponownie podobnego przestępstwa”. Wyrok jest nieprawomocny.

„Gazeta Wyborcza”, 15.10.2013 01:15

Załącznik nr 3

KARTA OCENY

Kryteria oceny	Grupa I	Grupa II	Grupa III	Grupa IV
Prezentacja charakterystyk postaci.				
W prezentacji podano ponad 5 cech bohatera – 3 pkt. W prezentacji podano 5-4 cech – 2 pkt. W prezentacji podano 3-2 cechy – 1 pkt. W prezentacji podano 1– 0 cech – 0 pkt.				

<p>Prezentacja spostrzeżeń na temat zmian zachowania rodziny Kochanowskich sprzed i po wiadomości o spadku.</p>				
<p>W prezentacji podano ogółem ponad 9 spostrzeżeń - 3 pkt. W prezentacji podano 9 -7 spostrzeżeń – 2 pkt. W prentacji podano 6-4 spostrzeżeń – 1 pkt. W prezentacji podano 3-0 spostrzeżeń – 0 pkt.</p>				
<p>Prezentacje interesujące, zrozumiałe, poprawne językowo – 3 pkt. Prezentacje interesujące, zrozumiałe, popełniono błędy językowe – 2 pkt. Prezentacje zrozumiałe, ale niezbyt interesujące, dużo błędów językowych – 1 pkt. Prezentacje chaotyczne, nieprzemyślane – 0 pkt.</p>				
<p>Charakterystyka porównawcza sytuacji Mendla i Holzmana.</p>				
<p>Zapełniono 14 - 12 okienek karty pracy – 3 pkt. Zapełniono 11 – 9 okienek karty pracy – 2 pkt. Zapełniono 8 – 5 okienek – 1 pkt. Zapełniono 4 -0 okienek – 0 pkt.</p>				
<p>Ocena odezwy.</p>				
<p>Odezwa interesująca, zrozumiała, poprawna językowo – 3 pkt. Odezwa interesująca, zrozumiała, popełniono błędy – 2 pkt.</p>				

Odezwa zrozumiała, niezbyt interesująca, dużo błędów – 1 pkt.				
Odezwa nieprzemyślana, dużo błędów językowych – 0 pkt.				
Suma punktów ogółem:				

ZAŁĄCZNIK NR 4

Przykład kartki zeszytu myślącego ucznia. W polach zostały zamieszczone komentarze (pochyłym drukiem) dotyczące ich wypełniania.

<i>Motto lub złota myśl, która będzie towarzyszyła uczniowi w poznawaniu nowych treści.</i>	<i>Stan emocjonalny ucznia w momencie rozpoczęcia lekcji (uczeń rysuje siebie).</i>
<i>To okienko służy do zapisywania poleceń nauczyciela dotyczących pracy domowej.</i>	
Temat: Polacy i Żydzi – kłopotliwe sąsiedztwo?	

W tej części zeszytu uczeń zapisuje notatki z lekcji. Może to robić w formie linearnej lub graficznej.

Słowniczek	Refleksja z lekcji
	<i>Oprócz odpowiedzi na podane przez nauczyciela pytania do refleksji uczeń wpisuje po każdej lekcji kilka zdań na temat sensu tego, czego się uczył i w jaki sposób może się przydać w życiu lub dalszej nauce.</i>